# TIJORAT BANKLARINING INVESTITSION LOYIHALARNI MOLIYALASHTIRISHDAGI ISHTIROKI HAMDA RISKLARNI BOSHQARISH MEXANIZMLARI

*Jo'raqulova Amina*
*Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabsi*
*Ilmiy rahbar: Tursunov Faridun Mustafoyevich*
*SamISI "Bank ishi" kafedrasi o'qituvchisi*

**Annotatsiya.** Mazkur tezisda tijorat banklarining investitsion loyihalarni moliyalashtirishdagi o'rni, investitsion kreditlashning iqtisodiy ahamiyati hamda ushbu jarayonda yuzaga keladigan risklarni boshqarish mexanizmlari tahlil qilingan. Shuningdek, investitsion loyihalarni moliyalashtirishda risklarni kamaytirishning zamonaviy usullari va bank amaliyotida qo'llanilayotgan yondashuvlar yoritilgan.

**Kalit so'zlar:** tijorat banklari, investitsion loyiha, investitsion kredit, kredit riski, risklarni boshqarish, diversifikatsiya, monitoring, moliyalashtirish, investitsiyalar, bank faoliyati.

Mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida investitsiyalar muhim o'rin tutadi. Investitsion loyihalar ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish, eksport salohiyatini oshirish va yangi ish o'rinlarini yaratishga xizmat qiladi. Bunday loyihalarni amalga oshirish uchun katta hajmdagi moliyaviy resurslar talab etiladi. Mazkur resurslarni shakllantirish va iqtisodiyotning ustuvor tarmoqlariga yo'naltirishda tijorat banklari muhim moliyaviy institut sifatida faoliyat yuritadi. Tijorat banklari investitsion loyihalarni moliyalashtirish orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi hamda real sektor korxonalarining rivojlanishiga ko'maklashadi. Investitsion kreditlar korxonalarga yangi ishlab chiqarish liniyalarini tashkil etish, mavjud quvvatlarni modernizatsiya qilish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va mahsulot raqobatbardoshligini oshirish imkonini beradi. Shu bilan birga,

banklar investitsion loyihalarni moliyalashtirish orqali o‘z daromadlarini oshirish va kredit portfelini kengaytirish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Investitsion loyihalarni moliyalashtirish jarayoni yuqori darajadagi risklar bilan tavsiflanadi. Ushbu risklar qatoriga kredit riski, foiz stavkasi riski, likvidlilik riski, bozor riski, valyuta riski hamda operatsion risklar kiradi. Kredit riski investitsion loyihani amalga oshiruvchi korxonaning o‘z majburiyatlarini o‘z vaqtida bajarmasligi natijasida yuzaga keladi. Bozor sharoitlarining o‘zgarishi, inflyatsiya darajasining oshishi yoki talabning pasayishi ham loyiha samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli tijorat banklari investitsion loyihalarni moliyalashtirishdan oldin loyiha tashabbuskorining moliyaviy holatini, biznes-rejasini, pul oqimlarini, rentabellik ko‘rsatkichlarini va risk darajasini chuqur tahlil qiladi. Investitsion loyihaning iqtisodiy samaradorligi sof joriy qiymat (NPV), ichki daromadlilik normasi (IRR), investitsiyalarni qoplash muddati va boshqa ko‘rsatkichlar orqali baholanadi. Mazkur tahlillar bankka loyiha istiqbolini aniqlash va kredit ajratish bo‘yicha asosli qaror qabul qilish imkonini beradi.

Risklarni boshqarishning muhim mexanizmlaridan biri diversifikatsiya hisoblanadi. Diversifikatsiya orqali banklar kredit portfelini turli tarmoqlar, hududlar va mijozlar kesimida taqsimlaydi. Natijada bitta loyiha yoki tarmoqdagi muammolar bankning umumiy moliyaviy holatiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmaydi. Bundan tashqari, garov ta’minoti, sug‘urta mexanizmlari va kafilliklardan foydalanish ham kredit risklarini kamaytirishga xizmat qiladi. Investitsion loyihalarni monitoring qilish ham risklarni boshqarishning muhim elementlaridan biridir. Banklar kredit mablag‘larining maqsadli sarflanishini nazorat qiladi, loyiha bo‘yicha moliyaviy hisobotlarni muntazam tahlil qiladi va yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan muammolarni oldindan aniqlashga harakat qiladi. Monitoring natijalari asosida banklar zarur hollarda qo‘shimcha choralar ko‘rishi yoki kredit shartlarini qayta ko‘rib chiqishi mumkin.

So‘nggi yillarda raqamli texnologiyalar va sun’iy intellekt elementlaridan foydalanish risklarni boshqarish tizimining samaradorligini oshirmoqda. Zamonaviy dasturiy vositalar yordamida qarz oluvchilarning moliyaviy holati tezkor baholanadi, kredit reytinglari shakllantiriladi va ehtimoliy risklar prognoz qilinadi. Bu esa banklarga investitsion loyihalar bo‘yicha yanada aniq va asosli qarorlar qabul qilish imkoniyatini yaratmoqda. Xulosa qilib aytganda, tijorat banklari investitsion loyihalarni moliyalashtirish orqali iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga katta hissa qo‘shadi. Biroq ushbu faoliyat yuqori darajadagi risklar bilan bog‘liq bo‘lganligi sababli risklarni samarali boshqarish mexanizmlaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Risklarni chuqur tahlil qilish, diversifikatsiya, monitoring tizimini takomillashtirish va zamonaviy raqamli texnologiyalarni joriy etish investitsion loyihalarni moliyalashtirish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.